

Ronald Houtman

Taxus, al eeuwen de benchmark

Taxus: meer dan hagen en vormen, en al eeuwen populair

Er zijn van die planten die vrijwel iedere Nederlander wel kent. Denk aan berken, dennen, eiken en wilgen. Ook *Taxus* past moeiteloos in dit rijtje.

Vervolgens denkt bijna iedereen dan aan al dan niet in strakke vormen gesnoeide *Taxus*-hagen of oude bomen op begraafplaatsen (vooral in Engeland).

Maar *Taxus* is meer dan hagen en vormen. Het zijn veelzijdige planten die voor veel doeleinden geschikt zijn, en niet voor niets al eeuwen populair.

Auteur: Ronald Houtman

Taxus baccata 'Summergold'

Taxus in Nederland

Hoewel *Taxus* nauw verbonden lijkt met de Nederlandse cultuurhistorie, is het helemaal geen algemene wilde plant in ons land. Sterker, de plant is zeldzaam en komt alleen nog vrij algemeen voor in de omgeving van Winterswijk. Ook in de ons omringende landen is *Taxus* een zeldzaamheid. Waarschijnlijk is dit het gevolg van het bestrijden van de planten vanwege de giftigheid voor vee.

Vroeger, zo'n 4.000 tot 6.000 jaar geleden, was *Taxus* veel algemener in Nederland. Het hout is mooi, duurzaam en hard, maar ook elastisch. Het werd gebruikt voor het maken van kommen, kammen en bogen. In landen waar *Taxus* algemener was (en is), zoals Duitsland en Engeland, werden tot ver in de middeleeuwen bogen van *Taxus*-hout vervaardigd.

Soms wordt *Taxus* 'venijnboom' genoemd, maar de officiële Nederlandse naam is gewoon 'taxus'.

Tien soorten en twee hybriden

De tien *Taxus*-soorten hebben verspreidingsgebieden in een groot deel van de wereld. Zo komt *Taxus* voor in Noord- en Midden-Amerika, Europa, de Himalaya en Oost- en Zuidoost-Azië. Uiteraard zijn de tropische soorten niet van belang voor toepassing in ons klimaat. Maar ook van de soorten die in een gematigd klimaat voorkomen, zijn slechts enkele van belang voor ons. Dit komt doordat 'onze' *Taxus baccata* zo veel bruikbare cultivars heeft voortgebracht, dat er feitelijk geen behoefte is aan andere soorten.

Naast *T. baccata* wordt ook *T. cuspidata* op redelijke schaal in Nederland gekweekt en toegepast. Andere soorten, zoals *T. brevifolia*, *T. canadensis*, *T. chinensis* en *T. wallichiana*, vinden we voornamelijk bij verzamelaars en in (botanische) tuinen.

Naast de soorten zijn er twee hybriden, waarvan er één van groot belang voor ons is. *Taxus*

$\times$ *media* ontstond uit een kruising tussen *T. baccata* en *T. cuspidata*. Deze hybride is vooral bekend door de cultivars 'Hicksii' en 'Hilli', die veelvuldig als haagplanten worden toegepast. De andere hybride, *T. \times hunnewelliana*, ontstond uit een kruising tussen *T. cuspidata* en *T. canadensis*. Net als de wat obscuurdere soorten wordt *T. \times hunnewelliana* niet of nauwelijks gekweekt, laat staan toegepast.

Taxus cuspidata

Deze soort is eigenlijk niet zo spannend. Het is van nature een wat compacter en bossiger groeiende struik dan *T. baccata*, met dof olijfgroene naalden. Voorheen was *T. cuspidata* van belang omdat deze soort beduidend winterharder is dan *T. baccata*. Maar door klimaatverandering is dit criterium niet meer van belang en heeft *T. cuspidata* veel van zijn waarde verloren. Wel is deze soort nog van belang voor de export naar koudere streken, zoals Scandinavië.

Toepassing

De sierwaarde van *Taxus* beperkt zich tot de plantvorm en de naaldkleuren. Bij sommige cultivars hebben ook de vruchten sierwaarde. *Taxus* is van nature tweehuizig en alleen de vrouwelijke cultivars produceren vruchten, die rood of geel zijn. Hoewel deze vruchten er

Soms wordt *Taxus* 'venijnboom' genoemd

enigszins besvormig uitzien, zijn het geen bessen, maar zaden met een vlezig omhulsel dat aan de bovenkant open is. De suggestie van 'bessen' wordt versterkt door de wetenschappelijke naam *baccatus*, wat 'besachtig' betekent. Overigens zijn deze gekleurde, vlezige delen van de vruchten de enige delen van *Taxus* die niet giftig zijn.

De naalden variëren in kleur van diep donkergroen tot geel. Overigens zijn de naalden dan niet geheel geel, maar hebben ze (naar verhouding) brede gele randen, wat een gele kleurindruk geeft. Samen met de plantvorm is de naaldkleur de belangrijkste sierwaarde. Maar nog belangrijker is de gebruikswaarde, die bijzonder hoog is bij *Taxus*. De diverse cultivars variëren sterk in vorm, van vrijwel kruipend tot zuilvormig. Daarbij komt nog dat de planten (zware) snoei goed verdragen, wat ze zeer geschikt maakt voor vormsnoei en toepassing als (blok)haag. Om dit artikel praktisch te houden, worden de verschillende cultivars op basis van vorm genoemd.

Kruipend en breed spreidend

Er zijn relatief weinig cultivars in deze belangrijke groep voor de gebruikswaarde van *Taxus*. Maar drie ervan zijn wel zeer aan te bevelen. De bekendste en meest toegepaste is *T. baccata* 'Repandens'. En terecht; het is een uitstekende bodembedekker. De plant groeit vrij langzaam, waardoor het iets langer kan duren voordat een vak goed dicht is gegroeid, maar dan is het ook gegarandeerd onkruidvrij en is er nauwelijks onderhoud meer nodig. 'Repandens' is een vrouwelijke cultivar, maar pas op latere leeftijd verschijnen de weinige vruchten.

Taxus × media 'Nidiformis' kan worden beschouwd als de mannelijke tegenhanger van 'Repandens'. De takken van 'Nidiformis' groeien iets schuiner omhoog (minder horizontaal), waardoor een meer nestvormige plant ontstaat. Net als bij 'Repandens' zijn de naalden mid-dengroen. Wel zijn ze bij 'Nidiformis' iets breder en iets korter. Zowel 'Nidiformis' als 'Repandens' wordt zelden hoger dan 1 m.

Naast deze groennaaldige cultivars is er ook keuze in spreidend groeiende geelnaaldige cultivars. Bijzonder aanbevelenswaardig is *T. baccata* 'Summergold'. Dit is een wat sterker groeiende plant, die uiteindelijk zo'n 1,5 m hoog kan worden. Vanwege de krachtiger groei zal een vak sneller gesloten zijn. De naalden zijn groe-

nig geelbont; 's winters zijn ze groener. Omdat de kleur niet erg 'geel' is, heeft 'Summergold' nauwelijks last van zonverbranding. Het is een vrouwelijke cultivar die matig talrijk vruchten produceert.

Breed opgaand en opgaand

De planten in deze groep groeien bossig en zijn bij uitstek geschikt voor toepassing in hogere plantvakken, als solitair en als (blok)haag. Met name als haag is *Taxus* bijzonder populair. Het zijn vooral de soort *T. baccata* en de cultivars 'Hicksii' (vrouwelijk) en 'Hilli' (mannelijk) van *T. × media* die hierin ongeëvenaard zijn. De breed zuilvormig groeiende, mannelijke *T. baccata* 'Overeynderi' is eveneens geschikt om als (blok) haag te worden gesnoeid. Maar deze cultivar vormt ook een prachtige dichte solitair. Als de kleurindruk van de (blok)haag geel moet zijn, is de mannelijke *T. baccata* 'Semperaurea' de juiste keus. De sterk geelbonte naalden blijven ook in de winter goed op kleur.

Doordat *Taxus* zeer goed te snoeien is, bieden de planten enorm veel mogelijkheden om hagen in allerlei speelse vormen te snoeien. En natuurlijk kunnen ze ook als solitair in allerlei vormen worden gesnoeid. Samen met *Buxus* en kleinbladige *Ligustrum* is *Taxus* in dit opzicht uniek.

Maar er zijn ook cultivars in deze groep die zich beter lenen om in plantvakken of als solitair toe te passen. De geelbonte *T. baccata* 'Washingtonii' groeit wat losser en breder. Door deze groeiwijze is deze cultivar geschikter voor toepassing in gemengde beplantingen of als solitair. De schuin omhoog groeiende takken zijn sterk en sierlijk gegolfd en de naalden zijn mooi geelbont.

Zuilvormig

Naast de toepassing als haag kennen de meeste mensen *Taxus* als solitaire zuilvorm, aanvankelijk smal opgaand, later wat meer uitzakend en breder. De mooiste voorbeelden van oude

exemplaren zijn te vinden op begraafplaatsen, waardoor de zuilvormige *Taxus* een beetje het imago van begraafplaatsplanten hebben. Dat neemt natuurlijk niet weg dat het ook mooie tuinplanten zijn. De mooiste zuilvorm met donkergroene naalden is zonder twijfel *T. baccata* 'Fastigiata Robusta'. Feitelijk is dit een verbetering van de aloude 'Fastigiata', die uit circa 1790 stamt. 'Fastigiata Robusta' groeit smaller en heeft iets grotere naalden, waardoor de plant nog dichter lijkt. De diep donkergroene kleur van de naalden geeft de plant een bijna voor-naam uiterlijk. Het is een vrouwelijke cultivar, die vrij talrijk vruchten produceert. De eveneens vrouwelijke *T. baccata* 'Melfard' groeit iets breder zuilvormig en heeft iets lichter groene naalden, die typisch naar beneden gebogen zijn.

Ook de geelbonte zuilvormige cultivars zijn populair. De bekendste drie zijn *T. baccata* 'Fastigiata Aureomarginata', 'David' en 'Standishii'. De oudste van de drie, de in 1881 benaamde 'Fastigiata Aureomarginata', is feitelijk de geelbonte variant van 'Fastigiata Robusta'. De plant is al bijna 150 jaar populair en wordt nog steeds veel gekweekt. De iets jongere 'Standishii' (1908) geeft de meest gele kleurindruk, ook 's winters. Hierdoor is 'Standishii' wat gevoelige voor zonverbranding. 'David' groeit iets minder smal omhoog, maar geeft eveneens een gelere kleurindruk dan 'Aureomarginata'. De naalden van 'David' zijn veel minder gevoelig voor zonverbranding dan die van 'Standishii'. Verder zijn 'David' en 'Fastigiata Aureomarginata' mannelijke cultivars, terwijl 'Standishii' vrouwelijk is.

Met harttak

Twee cultivars vormen duidelijke harttakken en hoewel ze niet erg hoog worden (uiteindelijk zo'n 4 m), krijgen ze een min of meer boomvormige habitus. Het zijn de groennaaldige *T. baccata* 'Dovastoniana' en de geelbonte 'Dovastonii Aurea'. Beide cultivars zijn vrijwel onmiskenbaar, doordat de jonge twijgen typisch naar beneden

De planten in deze groep groeien bossig en zijn bij uitstek geschikt voor toepassing in hogere plantvakken

Taxus baccata 'Washingtonii'

hangen aan de afstaande oudere takken. Ze groeien van nature met een harttak, maar als deze wordt weggenomen, zullen er meerdere harttakken worden gevormd. De planten groeien dan bossig en zeer breed opgaand. Het zijn mooie solitaire om in grote tuinen en parken toe te passen.

Opvallende vormen

Als tegenpolen van de forse 'Dovastoniana' en 'Dovastonii Aurea' zijn er ook verschillende dwergvormen. Bij liefhebbers van rotsplanten zijn diverse zeer kleine cultivars bekend, maar deze lenen zich niet echt voor grootschalige toepassing. Maar ook de groennaaldige *T. baccata* 'Micro' en de geelbonte *T. baccata* 'Aldenhams Gold' worden als dwergvormen beschouwd. Beide hebben ze een zuilvormige groeiwijze. 'Micro' heeft zeer korte donkergroene naalden. De plant wordt nauwelijks hoger dan een centimeter of 50 en is geschikt voor toepassing in kleine tuinen en plantenbakken. De donkergroene naalden van 'Aldenhams Gold' hebben smalle gele randen, die 's winters crèmewit kleuren. Ook deze plant groeit zuilvormig, maar hij wordt met een uiteindelijke hoogte van ongeveer 75 cm wel hoger dan 'Micro'.

T. baccata 'Green Diamond' en 'Little Gem' groeien beide min of meer bolvormig, tot een uiteindelijke hoogte van circa 50 cm, waarbij 'Little Gem' iets breder wordt dan 'Green Diamond'. Ze hebben beide donkergroene naalden.

Taxus baccata 'Aldenhams Gold'

Naast de dwergen zijn er nog verschillende cultivars met duidelijk kortere en bredere naalden, al dan niet tegen de twijgen aan gedrukt. De oudste cultivar met dit kenmerk is *T. baccata* 'Adpressa', maar *T. baccata* 'Amersfoort' is veel bekender. Het is een enigszins grillig groeiende plant die uiteindelijk een kleine 2 m hoog kan worden. De groeiwijze is erg open, wat wordt versterkt door de korte donkergroene naalden. Het is een typische solitaire plant, die op latere leeftijd de neiging heeft lelijk te worden. Met name bij coniferenliefhebbers is 'Amersfoort' blijvend populair. De geelbonte *T. baccata* 'Adpressa Aurea' heeft een wat dichtere groeiwijze en is daardoor wat geschikt voor bredere toepassing.

Nieuwe cultivars

Over het algemeen is het *Taxus*-sortiment relatief oud. Omdat het een in Europa inheemse plant is die al van oudsher wordt gekweekt, dateren de oudste cultivars uit de 18e eeuw. Met name in de 20e eeuw steeg de populariteit van *Taxus* enorm, wat de voornaamste reden is voor het behoorlijk grote assortiment dat we nu hebben. Maar veredelaars zitten niet stil en ook in de afgelopen decennia zijn er interessante cultivars geïntroduceerd. De Belgische veredelaar Herplant introduceerde verschillende vormen van *T. baccata*. Zo is er de sierlijk breed opgaande 'HER2009T01' (Eleganza) en de zuilvormige 'HER2009T06' (Exotica), die opvallend lange, enigszins gekrulde donkergroene naalden heeft. Zeer recent werd een compac-

tere cultivar, 'HER2016T02' (Tiny T), op de markt gebracht. Deze is geschikt voor lage haagjes. De vermarkting geschiedt door Plantipp. Van Vliet New Plants heeft eveneens verschillende nieuwere cultivars in het pakket. Uit Polen komen drie cultivars van *T. × media*. Dit zijn de breed en bossig groeiende 'Kazio', die als solitaire of als (blok)haag toegepast kan worden, de geelbonte zuilvorm 'Stefania', en 'Tymon', die het beste als een geelbonte variant van 'Kazio' beschouwd kan worden. Een vierde cultivar uit Polen is 'Kazimierz Nowak' (Torpedo), een snelgroeiende zuilvormige cultivar met donkergroene naalden.

Een derde royaltymanagementbureau, Breederplants, vermarkt twee Nederlandse cultivars van *T. baccata*. Dit zijn 'Jotab 01' (Best Hedge), die een bossig opgaande groeiwijze heeft, wat de plant uiterst geschikt maakt voor hagen en plantvakken, en 'Jotab 02' (Best Green Velvet), die iets lager groeit en daardoor geschikt is voor lagere (blok)hagen.

Standplaats

Taxus stelt niet veel eisen. De plant groeit bij voorkeur in licht zure tot alkalische grond, maar ook zuurdere grond wordt goed verdragen. Wel is *Taxus* gevoelig voor wateroverlast. Afgezien van mindere groei en algehele gezondheid, zijn de planten dan extra gevoelig voor fytoftora. Een goede drainage is dus noodzakelijk.

De planten kunnen zowel in de zon als in de schaduw geplant worden. De groennaaldige cultivars gedijen zelfs goed in de diepe schaduw. De geelbonte/gele cultivars kunnen op te droge grond in de volle zon verbranden. Maar er zijn behoorlijke verschillen in gevoeligheid hiervoor.

Kortom, *Taxus* is misschien niet de meest sexy plant, maar er is een breed scala van cultivars, met veel toepassingsmogelijkheden.

BE SOCIAL
Scan, lees & deel!